Рассмотрено:
на заседании МО
гуманитарного цикла
Рук.МО _______
Протокол №_____
от «_____»___________20___г.

Согласовано:
Зам.дир. по КО
_________Л.С.Межидова
Протокол №________
от «______» ________20__г.

Утверждаю:
Директор МБОУ «СОШ №91»
_________М.А. Магамадова
Приказ №________
от «______»________20__г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (чеченская) литература.

для обучающихся 5-9 классов

г. Грозный, 2023 год

ДОВЗИЙТАРАН КЕХАТ

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Iалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьоьхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похIмаш кхио а, коьрта гIиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гIиллакхе-этикин а кхиаран тIегIа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьIна а девзаш, литература Iаморо шегахь къонахчун амал кхиайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал арахьарчу гIуллакхдаран план а.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггар эвсаре гIирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигаралин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Iаморо дIалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Iаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гIиллакхе амал, кхоллараллин похIма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гIо до къоначу тIаьхьене къоман исторически зераш дIакховдорехь а. Билггал йолу Iалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тIекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догIуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тIекхиарехь а, шеца иза Iалашйарехь а шатайпана эстетикин гIирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Iамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дIахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Iаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, културех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза културин шатайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гIуллакхдар а долу, йозанан къамелан гIуллакхдар ду; нохчийн литература тIехьажийна йу Iилманан агIонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран културин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуьйций хаийтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгIа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хIуманан кеп хIотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тIаьхьенера тIаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан културийн оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дIакховдор.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо кхочушйан йеза рогIера Iалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агIонхьара кхеташ болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.
- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схьайогIу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Iаморан кха тIе ваккхар, къоман культурин тIаьхьалонна йукъавалор.
- къоначу тIаьхьенехь дIайахначуй, карарчуй, йогIур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жоьпалле хилар кхоллар;
- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегахь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхиайар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тIехьажийна рогIера хьесапаш кхочушдан:

- тIаьхьенера тIаьхьене историко-культурни, оьздангаллин, гIиллакхийн мехаллаш дIакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьIнех кхетар;
- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синъоьздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;
- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;
- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оьздангаллин а маьIна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;
- Iер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;
- шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хIоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;
- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дIалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;
- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хIоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программи буха тIехь, иза лерина йу дешаран 134 сахьтана (10 кл. – 68 с., 11 кл. – 66 с.).

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, церан авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «XX-чу бIешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература», «XX-чу бIешеран шолгIачу эхан нохчийн литература», «XXI-ра бIешо долалучу муьран нохчийн литература», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

10 КЛАСС

XX-чу бIешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература

Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагIалла» роман.
Мамакаев М.А. Стихотворенеш «ТIулгаша а дуьйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош).
Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «ЦIен-Берд».
Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский».
Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха».

XX-чу бIешеран шолгIачу эхан нохчийн литература

Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со …».
Ялиев Ю.С-I. Стихотворенеш «ГIиллакх», «Лулахо, ладогIал цкъа…».
Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш».
Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха».
Эльсанов И.И. Повесть «ЦIегIачу декхнийн боьлак».
Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана».

XXI-ра бIешо долалучу муьран нохчийн литература

Яшуркаев С.С-I. Стихотворенеш «Самах ду, гIенах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш».
Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогIура воккха стаг», «Кхийра кхаба».
Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахь, Нохчийчоь».

11 КЛАСС

Довзийтар

XX -чу бIешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.
XX -чу бIешеран шолг1ачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.
XXI -чу бIешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар.
Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ).
Сюжетах а, композиціх а кхетамбалар. Драматурги.

XX-чу бIешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература

Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош.
Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеха буьйсанаш» роман.
Ахматова Раисин «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна…», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма.
Сулейманов Ахьмадан «Берд», «Дог дохден цIе» стихотворени. «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш.

XX-чу бIешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература

Арсанукаев Шайхин «Весет», «Нагахь хьан гIо оьшуш» стихотворенеш. «Гиний шуна?» стихотворени. «Дицдина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. «Нийсонна гимн» стихотворени.
Рашидов Шаидан «Баланах дуьзна дог» стихотворени. «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазйина поэма.

Гацаев СаьIидан «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси стихотворенеш. «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш. «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу- бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш.
Ахмадов Мусан «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатийн барз ма бохабелахь» повесть.
Дикаев Мохьмадан «Нохчийн хIусам», «Стегаг цIе», «Суна лаьа» стихотворенеш
Бексултанов Мусан «Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта», «Корталин Хантоти» дийцарш.
Шайхиев Iалвадин «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазйина повесть.
Алиев ГIапуран «Къонахийн зама», «ХIун лозу хьан, Нохчийчоь?» стихотворенеш. «Къонахе», «ДоIа» стихотворенеш.

XXI-чу бIешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература
Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне».

Кхечу къаьмнийн литература
Александр Казбегин «Элиса» повесть
Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ», «ТIуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворенеш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМIАШ

Коьртачу школехь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Iамор хьажийна ду дешархой рогIера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамIаш коьртачу йукъарчу дешаран тIегIанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синъоьздангаллин а ламасталлин мехаллашца догIуш ма-хиллара. И мехаллаш йукъараллин бакъонаша къобалйина тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамIаш коьртачу йукъарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллех пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукъахь кху декъахь а:

- **гражданалла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьнан бакъонаш а кхочушйан кийча хилар, бакъонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакъонаш ларар; доьзалан, йукъарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукъараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар; цхьана а кепара экстремизм, дискриминаци тIецалацар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дIалоцучу меттигах кхеташ хилар; гражданинан коьртачу бакъонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале норманаш а, личностни йукъаметтигаллин бакъонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана

гІуллакхдар нахаца цхьаьна дан хууш хилар, дешархой шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гІуллакхаллехь (волонтералла, нахана гІо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукъараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Іамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хІума хеташ хилар: Іилманан, искусствон, спортан, технологин, тІеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Іаламан тІаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар, синъоьздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукъараллица а маьрша, жоьпалле хилар.

- **синъоьздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тІеІаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхоллаалла а маьІне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могашаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могашалла ларйар, могашалла ларйеш дахар нисдар (пайде хІума йаар, гигиена ларйар, садаІаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хІуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегІан а, синан а могашалла талхош йолу хІуманаш цалелор; кхерамазаллин бакъонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакъонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Іаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дІа а шен Іалашонашка дІаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шегахь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гІалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гІалаташ тІелаца хаар, уьш нисдан хьажар.

- **къинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахІиттийна декъарш кхочушдан Іалашонца жигара дакъалацар (доьзалехь, гІалин, кІоштан йукъардешаран дешаран организацехь), йукъараллин а, технологически а гІуллакх а, болх а дІаболо, дІахІотто хаар, тайп-тайпана гІуллакхаллин план хІотто а, иза кхочушйан а Іамар, тайп-тайпана къинхьегаман корматаллаш Іамор, корматаллин йукъараллехь дІатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Іаламан а, Іилманийн а хааршна тІе а тевжаш, гонахьарчу Іаламан хьокъехь хьалхахІуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Іаламан пайдехь хин долу гІуллакхаш дІадахьа план хІоттор, экологин культурин тІегІа лакхадаккхар, экологин кІорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахьара Іалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Іаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зІе

латтош волу гражданинан маьIна довзар, экологин хьежамашна лерина гIуллакхаллехь жигара дакъалацар.

- **Iилманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Iилманан системехь адам а, Iалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хьежамашна тIе а тевжаш, адаман Iаламца а, йукъараллица а йолу зIенаш а, дуьне довзаран гIирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Iамар, талламийн зерийн ойлайар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дIабахьар.

Йукъараллин а, Iаламан а хийцалучу хьелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамIаш:

доьшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хьаьжжана, йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахь, йукъараллашкахь а, цу хьокъехь доьзалехь нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцчу хьелашкахь, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца доьшучаьргахь зIе латторан хьуьнар хилар;

билгалдоцчу хьелашкахь, шен компетенцин тIегIа лакхадаккхаран хьуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдархьама практически гIуллакхехула а, цуьнца цхьаьна кхечу адамашка а хьоьжуш Iамар, церан керлачу хааршна тIекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхьаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тIегIа довзар, шен кхиаран план хIотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чIагIделлачу кхиаран концепцин декъехь болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Iаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахьарчу Iаламан бечу тIеIаткъамна чот а йеш, Iалашонашна тIекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гIуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахь стрессийн ситуацешкахь боха ца боха Iамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тIаьхьенех нийса мах хадо Iамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхьарлаьцна гIуллакхашна, хьелашка хьаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхьарлаьцначу гIуллакхехь кхиамаш ца хилахь а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМIАШ

Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор:

Коьрта маьIнийн дараш:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Iорайахар а, къастор а;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамI даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хIиттийнчу декхаршка хьаьжжана, къастайечу факташкахь хила догIурш а, бIостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догIурш а, бIостанехь дерг а Iорадаккхаран критереш йало;

хьалхахIоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефециташ къастор;

хиламаш а, процессаш а Iаморехь бахьанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамI дар, аналогица догIуш ойланехь сецначун жамI дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гIолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гIирс санна хаттарех пайдаэцар;

догIуш доллу хаттарш хIиттор, шен лаамехь лоьхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хIоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дIайахьар, талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахьанин-талламан уьйраш къастор

Таллам барехь (экспериментехь) схьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дIабаьхьначу талламийн хиллачу зерийн жамIийн ша формулировка йар, хиллачу жамIийн бакъхиларан мах хадоран гIирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тIаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хIиттийна дешаран декхарш а, т1ейиххкина критереш а кхочушйан хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гIирсех пайдаэца, харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацин тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогIу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь информаци дIагайта йогIуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикица кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Iалашоне а, къамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дIагайта, къамел даран невербале гIирсаш бовза, социале билгалонийн маьIнех кхетар, Iотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Iотбаккхамаш кIадбан, бартбан, кхечеран Iалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оьздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догIуш долу хаттарш хIиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьаьжжана, барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хIоттор.

Шен лаамехь гIуллакх дIадахьар: билггал йолу проблема кхочушйеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а, гIолехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хIоттийна Iалашо кхочушйарехь тобанца кхочушйан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гIуллакхан Iалашо тIеэца, и кхочушйан дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дIасабекъа, бартбан, процесс а, жамIаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маьIна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тIедахкарш кхочушдан, муьтIахь хила, цхьаьна бечу белхан дIахIоттаран план хIотто, цу балха йукъахь хIораннан меттиг къасто, белхан Iалашонаш вовшашна йукъахь, хIораннан тароне хьаьжжана, дIасайекъа, тобанан декъашхошца белхан Iалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша биначу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца

кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жоьпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараш карадерзор:

Ша шен къепе хIоттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам тIелоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу варианташна аргументацеш йало, Iамочу объектех хиъначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жоьпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богIуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хьаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьаьжжана, гIуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хьолан а жамIца богIу мах хадо.

Эмоциале интеллект*:* шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хIотто, кхечун бахьанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, гIалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллех кхетар; хIокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехь ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтинчу дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар.

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуьйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оьздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехь нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета маххадор, шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхета Iамор кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолчу зIенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оьздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синъоьздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочйинчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзарийн тематикица йоьзна сочиненеш, изложенеш йазйар а, кхоллараллин цIера белхаш йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех кхетар (филологин агIонгахьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто

Іамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамІ: доьшуш волчо карадерзадо, маьІна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Іема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

Классийн предметийн жамІаш

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

10 КЛАСС

• Россин кхидолчу къаьмнийн культурешца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оьздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кицанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Іаламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман културин а, оьздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

• нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гІиллакх-оьздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

• проектни-талламан гІуллакхалла дІадахьа говзалла хила, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацин хьостанашца болх бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

• нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гІиллакх-оьздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила.

11 класс

• Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн културийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

• кховдайечу плана буха тІехь фольклоран а, литературин а текстан маьІнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-културин комментареш а, шен текста а кхолла, проблемин хаттаршна жоьпаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхІитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Іама.

• Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн културийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

• нохчийн халкъан оьздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, оьздангаллин шатайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Іаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта културин а, оьздангаллин а мехаллаш йовзар.

• исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тІеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тІегІа дІахІоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-културин комментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен текста а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхІитто а,

ша а шен цIахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Iалашо къасто а;

• проектни-талламан гIуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацин хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

10 КЛАСС (105 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. XX-чу бIешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература					
1.1	Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагIалла» роман. Романехь къинхьегамхойн васташ кхолларан башхаллаш. Арсби а, цуьнан накъостий а: Джо, Таташ, Джабраил. Бено. Цуьнан гIиллакх-оьздангалла кхиаран хьелаш. Романехь зударийн васташ. Романехь къаьмнашна йукъара доттагIаллин тема гайтаран башхаллаш	12	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.2	Мамакаев М.А. Стихотворенеш «ТIулгаша а дуьйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош). Мамакаев Мохьмадан дахаран, кхоллараллин некъ. Мамакаев Мохьмадан поэзехь Даймехкан тема. Стеган паргIато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш. Мамакаев Мохьмадан лирикехь поэтан, поэзин тема. «Зеламха» роман. Роман исторически бакъдолчийн буха тIехь йазйина хилар. Зеламхех обарг винарг – цу хенахьлера социально-политически дахар. Йаздархочун шен турпахочуьнга болу хьежамаш. Турпалхойн васташ	13	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	кхолларехь, дахаран исбаьхьаллин сурт хIотторехь йаздархочун корматалла. Нохчийн литературехь Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла				
1.3	Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «ЦIен-Берд». Гадаев Мохьмадан кхоллаpалла. Цуьнан поэзехь дуьненах, дахарх, Iаламах йолу ойланаш. Лирически турпалхочун оьздангалла. Поэтан лирикехь безаман тема. Гадаев Мохьмадан поэзин исбаьхьаллин басарш, шатайпанан аьхналла. Нохчийн литературехь Гадаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	10	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.4	Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский». Гайсултанов Iумаран дахар а, кхоллаpалла а. Цуьнан повестийн, дийцарийн проблематика. Вайн заманан кегийрхой гIиллакх-оьздангаллица кхиоран проблемаш хIитторан башхаллаш. Исторически повесть «Александр Чеченский». Нохчийн кIентан кхоллам повесть тIехь гайтаран башхаллаш. Инарла-майор Александр Чеченский – 1812 шеран тIеман гоьваьлла турпалхо. Алссам исторически гIуллакхаш чулоцучу повестан хиламашкахула коьрта турпалхочун дахар, цуьнан амал кхиаран хьелаш исбаьхьаллица довзийтаран башхаллаш. Повестан композици, исбаьхьаллин гIирсаш. Нохчийн проза кхиарехь, берашна, кхиазхошна йолу литература кхолларехь Гайсултанов Iумаран произведенийн маьIна	8	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.5	Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха». Эдилов Хас-Мохьмадан дахар а, кхоллаpалла а. Поэтан кхоллараллин шуьйра проблематика. Даймехкан, маршонан теманаш. Къинхьегаман стаг ларар. Лирически турпалхочун адамашка йолу къинхетаме дог-ойла. «Сийлаха» поэми тIехь адаман дахар, ирс йукъараллехь кхоллалучу хьолех дозаделла хилар чIагIдар. ИбрахIиман оьзда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо. Эдалхин оьзда йоцу ойланаш а, гIуллакхаш а. Сийлахас ца ларбина шен мерза безам, цуьнан доьхна дахар, цунах даьлла зулам. Поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш. Эдилов Хас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш	10	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:		**32**	**1**	**3**	
Дакъа 2. XX-чу бIешеран шолгIачу эхан нохчийн литература					
2.1	Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со …». Абдулаев Лечин лирика. Поэтан стихийн коьрта проблематика а. филофски чулацам а. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн къоман гIиллакх-оьздангалла. Поэтан стихан шатайпаналла. Яралиев Ю.С-I. Стихотворенеш «ГIиллакх», «Лулахо, ладогIал цкъа…». Яралиев Юсупан поэзин проблематика, коьрта башхаллаш. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш. Стихотворенеш мукъаме хилар, цуьнан стихаш эшаршка йерзор. Яралиев Юсупан стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш». Бексултанов Мусан кхоллароалла. Цуьнан прозехь дахар шатайпанчу исбаьхьаллин хотIехь гайтар. Йаздархочо кега-мерса долчу хIумнашкахула, царах чекххьежарца дахаран чолхе, шайн кIорггера маьIна долу гIуллакхаш, хьелаш къастор. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гIиллакх-оьздангалла ларйарца дозаделла хилар произведенешкахь чIагIдар. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ кхолларан башхаллаш. Йаздархочун кхоллараллин маьIна, исбаьхьаллин башхаллаш. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	7	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха». Ахмадов Мусан произведенийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхоллараллин обзор: бIешерашкара схьадогIу къоман оьздангаллин ламасташ хIинцалерчу заманан лехамашца къовсаме довлар, чолхечу дахаран галморзахаллаш адам эхь-бехках йухадалар, гIиллакх лахдалар, халкъан ламасташка лерам бацар къомана бохаме хилар; оьздангаллех ца вухуш, гIиллакх лардеш дахаран халонех чекхвалар. Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Эльсанов И.И. Повесть «ЦIегIачу декхнийн боьлак».	7	0	0	https://desharkho.ru/

	Эльсанов Исламан произведенешкахь хIинцалерчу дахаран сурташ, адамийн кхолламаш. Турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш. «ЦIегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бIешарахь шен паргIатонехьа латтийн къийсам. Повесть тIехь Шемалан боламах дозаделла долу исторически хьелаш бакъдолчуьнца нийсадогIуш гайтар. Шемала хьафий а волу Исхьакъ вейтар. Машарехьа болу къоман лаам. БойсагIар а, ТIелхаг а. «ХIинца бен садаьржаш дацара», «ГIовгIа», «Йоккха стаг», «Мехк-Кхел»				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана». Бисултанов Аптин поэзин башхаллаш. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам. Йахь йолу кIант кхиийначу ненан сийдар. Граждански лирикин исбаьхьалла. Бисултанов Аптин поэзин исбаьхьаллин хатI	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**19**	**0**	**2**	
Дакъа 3. XXI-ра бIешо доладучу муьран нохчийн литература					
3.1	Яшуркаев С.С-I. Стихотворенеш «Самах ду, гIенах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш». Даймахках къастарх болу цкъа а чекхбер боцу сингаттам поэтана тIех Iаьткъина хилар. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар. Нохчичунна Iаламат мехала долу, цо лардан хьакъдолу гIиллакх хьахадар. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цIаверзар. Нохчийн хIусамехь кхерч бовха латтош йерг, хьаша-да марзонца тIеоьцуш йерг нана хилар чIагIдар. Дерриг а доьзалан ирс поэтана ненан вастехь гар. Поэто шен хьакъболчу сардамца тIеман маххадор	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогIура воккха стаг», «Кхийра кхаба». Говзарехь жимачу стага воккхачуьнца хIотто деза гIиллакх а, воккхачо жимачуьнца лело деза гIиллакхаш а билгалдовлар. ХIора а воккха стаг жимачун дола дан, хьехар дан, цунна гIиллакхаш хьеха декхарийлахь хилар. Нохчийн гIиллакх-оьздангаллин культурехь воккхачун сий-ларам баро йоккха меттиг дIалоцуш хилар. Лирически турпалхочун дахар цIена, даьсса хилар, цо шовданан хица (дикачу гIуллакхашца) шен дахар хьаладуза дезаш хилар.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Авторо дахаран некъ атта цахилар, иза чунехьа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар билгалдаккхар. Жималлехь дикачу дас-нанас хьехаршца, шайн масалшца кхиош долу бер, шовданан хих йуьзна кхаба санна, сирлачу ойланех, къинхетамах дуьзна хилар произведенехь чIагIдар				
3.3	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахь, Нохчийчоь». Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам. Шен махкахь, мухха а хилла а, къомана пайдехьа хилчхьана, тоам беш хилар. Поэто шен байташкахь Нохчийчоьнан, нохчийн къоман дахар муьлххачу а цхьана стеган дахарал деза хилар чIагIдар. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гIиллакх-оьздангалла хилар поэто коьрта ларар	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**8**	**1**	**0**	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	5	0	2	
4.2	Проект	0	0	2	
4.3	Контрольни болх /Тестировани/	1	1	0	
4.4	Шеран стандартизированни контрольни болх	1	1	0	
Дерриг:		**7**	**2**	**5**	
Программица сахьтийн барам		**105**			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

11 КЛАСС (66 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Деъан сахьташ	Таллаaман белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Довзийтар					
1.1.	XX -чу бIешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XX -чу бIешеран шолг1ачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XXI -чу бIешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар. Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ). Сюжетах а, композиcих а кхетамбалар. Драматурги	9	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**9**	**0**	**0**	
Дакъа 2. XX-чу бIешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература					
2.1.	**Исаева Мареман** дахар а, кхоллаpалла а. «Ирсан орам» романан дакъош а доьшуш, текста тIехь болх бар. Сийлахь-боккха Даймехкан тIеман хенахь къинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш. Акаев Руслан а Васса а. Анна Васильевна а, кегийрхой а. Исаева Мареман кхоллараллин мехалла. Драматически къовсамах кхетамбалар. Драма. Комеди	8	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.2	**Айдамиров Абузаран** дахар а, кхолларалла а. «Йеха буьйсанаш» роман. Машаре шолгIа шо. Салтичун кхоллам. Сацам. Вежарий. Дакъош довзийтар. Исторически романах болу кхетам кIаргбар. Ромах болу кхетам кIаргбар. Повесть. Дийцар. Очерк. Рецензи	10	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	**Ахматова Раисин** дахар а, кхолларалла а. «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна…», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Цуьнан турпалхочун кхоллам Даймехкан, халкъан кхолламах къасталур боцуш бозабелла хилар. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Поэмин тIехь къинхьегаман, безаман теманаш цхьаьнайогIуш къастор. Лиро-эпически жанрах кхетам балар **Сулейманов Ахьмадан** дахар а, кхолларалла а. Поэтан лирикехь къонахаллин, оьздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе» стихотворени. «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар. Поэтически маттах кхетамбалар	7	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**33**	**0**	**1**	
Дакъа 3. XX-чу бIешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература					
3.1	**Арсанукаев Шайхин** дахар а, кхолларалла а. КIорггера кхетам, оьзда лаамаш болу поэтан лирически турпалхо. «Весет», «Нагахь хьан гIо оьшуш» стихотворенеш. Цо дуьненах, дахарх йо ойланаш, адаман ирсехьа къийсам латто иза кийча хилар. «Нийсонна гимн» стихотворени. Поэтан говзаршкахь Даймехкан исбаьхьа суьрташ, Iаламан аьрха хазалла, ненан меттан беркат. «Гиний шуна?» стихотворени. «Диццина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Даймехкан тIамехь бIаьхоша турпалаллица Даймохк мостагIчух 1алашбар романехь гайтаран башхаллаш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Романехь тIеман а, тылан а суьрташ. Поэтически маттах кхетам балар	12	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	**Рашидов Шаидан** поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш. «Баланах дуьзна дог» стихотворени. «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазйина поэма. Махках даьккхинчу халкъо лайна баланаш, халонаш гайтаран башхаллаш.	6	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Аружа» – исторически хиллачийн буха тІехь йазйина поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш				
3.3	**Гацаев СаьІидан** поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочо заманех, дахарх йеш йолу ойланаш. «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси стихотворенеш. «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш. «Хийла нохчийн кІант», «БІаьсте хир йу- бІаьсте, бІаьсте!..» стихотворенеш. **Ахмадов Мусан** прозаически кхолларалла. «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатийн барз ма бохабелахь» повесть	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.4	**Дикаев Мохьмадан** дахар а, кхолларалла а. Поэтан шен Даймахках, ша схьаваьллачу халкъах дозалла даран ойла, патриотически синхаамаш, къоман хиндерг ирсе хила лаар – цуьнан кхоллараллин коьрта чулацам. «Нохчийн хІусам» стихотворени. «Стегаг цІе» стихотворени. Дикаев Мохьмадан поэзехь йахь, къоман оьздангалла гайтаран башхаллаш. Цуьнан поэтически хатІ. «Суна лаьа» стихотворени. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар. **Бексултанов Мусан** прозаически кхолларалла. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гІиллакх-оьздангалла ларйарца дозаделла хилар говзаршкахь чІагІдар «Іаьржа бІаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ колларан башхаллаш. «Корталин Хантоти» дийцар. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	7	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.5	**Шайхиев Іалвадин** поэтически кхолларалла. Шайхиев Іалвадин стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш. «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазйина повесть. Къоман гІиллакхаш а, оьзда безам а гайтар. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазйина повесть. Повестан маьІна а, исбаьхьаллин къастамаш а	7	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.6	**Алиев ГІапуран** дахар а, кхолларалла. «Къонахийн зама», «ХІун лозу хьан, Нохчийчоь?» стихотворенеш. «Къонахе», «ДоІа» стихотворенеш	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

3.7	**Классал арахьара дешар**	2	0	0	
Дерриг:		**30**	**1**	**2**	
Дакъа 4. XXI-чу бIешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература					
4.1	**Ибрагимов Канта.** Роман «Берийн дуьне». Тема а, проблематика а, исбаьхьаллин башхаллаш.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**3**	**0**	**0**	
Дакъа 5. Кхечу къаьмнийн литература					
5.1	**Александр Казбегин** Гуьржийн йаздархочун кхоллараллех хаамаш. «Элиса» повестан коьрта чулацам. Элисин, Чербижан, Анзоран, Важийан васташ. **Кулиев Кайсын** «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени. Кулиев Кайсын «ТIуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени	6	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**5**	**1**	**0**	
Дакъа 6. ЖамIдаран таллар					
6.1	Сочинени	2	0	2	
6.2	Проект	1	0	1	
6.3	Контрольни болх /Тестировани/	1	2	0	
6.4	Шеран стандартизированни контрольни болх	1			
Дерриг:		**5**	**2**	**3**	
Программица сахьтийн барам		**102**			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

10 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
	XX бIешеран хьалхарчу эхан литература (32 с. + 4 с.)					
1.	Нохчийн меттан дешан мах. Арсанов СаьIид-Бейн дахар, кхолларалла	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романан дакъош дешар, дийцаре дар	1	0	0		www. urok95/ru.
3.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь Арсбин васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь г1иллакх-оьздангалла гайтар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
5.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь къаьмнашна йукъара доттагIаллин тема гайтаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6.	Мамакаев Мохьмадан дахар, кхолларалла. «ТIулгаша а дуьйцу» стихотворени. Мамакаев М. поэзехь Даймехкан тема	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ https://desharkho.ru/
7.	Мамакаев М. «Даймахке» стихотворени. Стеган паргIато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
8.	Мамакаев М. «Зама» стихотворении. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш	1	0	0		www. urok95/ru.
9.	***Классал арахьара дешар***	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

						yn-tezaurus/
10.	Мамакаев М. «Зеламха» романан дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
11.	Мамакаев М. «Зеламха» роман. Гушмузакъан доьзалехь бохам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
12.	Мамакаев М. «Зеламха» романан турпалхочун Зеламхин васт	1	0	0		www. urok95/ru.
14.	Мамакаев М. «Зеламха» романехь зударийн васташ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
15.	Сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
16.	Нохчийн литературехь Мамакаев Мохьмадан кхолларллин мехалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
17.	Гадаев Мохьмад-Салахьан дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18.	Гадаев М-С. «Даймахке сатийсар» стихотворени. Цуьнан поэзехь дуьненах, дахарх, Іаламах йолу ойланаш.	1	0	0		www. urok95/ru.
19.	Гадаев М-С. «Дай баьхна латта» стихотворенин маьІна а, исбаьхьаллин шатайпаналла а	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
20.	Гадаев М-С. «Генара кехат» стихотворени. Поэтан лирикехь безаман тема	1	0	0		https://desharkho.ru/
21.	Гадаев М-С. «ЦІен-Берд» стихотворени. Лирически турпалхочун оьздангалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
22.	Нохчийн литературехь Гадаев Мохьмад-Салахьан кхолларллин мехалла	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
23.	***Классал арахьара дешар***	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
24.	Проект	1	0	1		https://desharkho.ru/
25.	Гайсултанов Іумаран дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26.	Гайсултанов І. «Александр Чеченский» повесть. Нохчийн	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchi

	кIентан кхоллам повесть тIехь гайтаран башхаллаш					yn-tezaurus/
27.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повестан дIахIоттам. Кегий йийсарш	1	0	0		https://desharkho.ru/
28.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. Вина йурт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
29.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. А.Чеченскийн дахаран тIаьххьара шераш	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
30.	Нохчийн литературехь Гайсултанов Iумаран кхолларалин мехалла	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
31.	Тестировани	1	1	0		www. urok95/ru.
	XX бIешеран шолгIачу эхан литература (19 с. + 2 с.)					
32.	Эдилов Хас-Мохьмадан дахар, кхоллаpалла. «Сийлаха» поэмин дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		https://desharkho.ru/
33.	Эдилов Х-М. Сийлаха» поэма. ИбрахIиман, Сийлахин васташ кхолларан башхалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
34.	Эдилов Х-М. Сийлаха» поэма. ИбрахIиман оьзда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
35.	Эдилов Х-М. «Сийлаха» поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
36.	Эдилов Хас-Мохьмадан кхолларалин башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
37.	Сочинени	1	0	1		www. urok95/ru.
38.	Абдулаев Лечин дахар, кхоллаpалла. «Весет» стихотворени. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн къоман гIиллакх-оьздангалла	1	0	0		www. urok95/ru.
39.	Абдулаев Л. «Диканиг хьахадан кхоьру со …» стихотворени.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	Поэтан стихан шатайпаналла					
40.	***Классал арахьара дешар***	1	0	0		www. urok95/ru.
41.	Бексултанов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
42.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш» повесть йешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		www. urok95/ru.
43.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш». Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гIиллакх-оьздангалла ларйарца дозаделла хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
44.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш» повестехь ден васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
45.	Сочинени	1	0	1		https://desharkho.ru/
46.	Яралиев Юсупан дахар, кхолларалла. «ГIиллакх» стихотворени	1	0	0		www. urok95/ru.
47.	Яралиев Ю. «Лулахочуьнга» стихотворени. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
48.	Ахмадов Мусан дахар, кхолларалла. «Лаьмнел а лекха» пьесин чулацам бешар, бийцаре бар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
49.	Ахмадов М. «Лаьмнел а лекха» пьесехь ГIойсуман васт	1	0	0		https://desharkho.ru/
50.	Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
51.	Эльсанов Исламан дахар, кхолларалла. «ЦIегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть	1	0	0		www. urok95/ru.
52.	Эльсанов И. «ЦIегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бIешарахь шен паргIатонехьа латтийн къийсам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
53.	Эльсанов И. «ЦIегIачу	1	0	0		https://desharkho.ru/

	декхнийн боьлак» – исторически повесть. Машарехьа болу къоман лаам					
54.	Эльсанов И. «ЦӀегӀачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Повестехь турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
55.	Бисултанов Аптин дахар, кхоллаpалла. «Нохчийчоь» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
56.	Бисултанов А. «Нана» стихотворени. Йахь йолу кӀант кхиийнчу ненан сийдар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
57.	**Проект**	1	0	1		https://desharkho.ru/
58.	***Классал арахьара дешар***	1	0	0		www. urok95/ru.
59.	Бисултанов Аптин поэзин исбаьхьаллин хатӀ	1	0	0		https://desharkho.ru/ ps95.ru/dikdosham/
	XXI бӀешо доладучу муьран литература (8 с. + 1с.)					
60.	Яшуркаев Султанан дахар, кхоллаpалла.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61.	Яшуркаев С. «Самах ду, гӀенах ду» стихотворени. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар	1	0	0		https://desharkho.ru/
62.	Яшуркаев С. «Дагахьбалламаш, дагалецамаш» стихотворени. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цӀаверзар	1	0	0		www. urok95/ru. ps95.ru/dikdosham/
63.	Исмаилов Абун дахар, кхоллаpалла. «ВогӀура воккха стаг» стихотворени. ХӀора а воккха стаг жимачун дола дан, хьехар дан, цунна гӀиллакхаш хьеха декхарийлахь хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
64.	Исмаилов А. «Кхийра кхаба» стихотворени. Дахаран некъ атта цахилар, иза чунехьа боьдуш цахилар, иза локхалле	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	боьдуш хилар					
65.	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. «Нохчийчоьне» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66.	Цуруев Ш. «Йисалахь, Нохчийчоь» стихотворени. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гӀиллакх-оьздангалла хилар поэто коьрта ларар	1	0	0		www. urok95/ru. ps95.ru/dikdosham/
67.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
68.	ЖамӀдаран урок	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	2	5		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

11 класс

№ п/п	**Урокан тема**	**Сахьтийн барам**			**Терахь**	**Электронни дешаран ресурс**
		Сахьт	**Талламан белхаш**	**Кхоллараллин белхаш**		
	Довзийтар .					
1.	XX-чу бӀешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2.	XX-чу бӀешеран шолгӀачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		www. urok95/ru.
3.	XXI-чу бӀешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4.	Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ). Сюжетах а, композицих а кхетамбалар	1	0	0		https://desharkho.ru/
5.	Драматурги	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

						yn-tezaurus/
	XX-чу бІешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература.					
6-7	Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош а доьшуш, текста тІехь болх бар. Воха мегар дац. Дог ца Іийна. Нанас йинарг хилла	2	0	0		www. urok95/ru.
8-9	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Доккха инзар. ДІадевлларш	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
10-11	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Дош-болат	2	0	0		https://desharkho.ru/
12-13	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Анна Васильевна а, кегийрхой а. Исаева Мареман кхоллараллин мехалла	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
14	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Сийлахь-боккха Даймехкан тІеман хенахь къинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш	1	0	0		www. urok95/ru.
15-16.	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Драматически къовсамах кхетамбалар. Драма. Комеди	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
17-18	Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеха буьйсанаш» роман. Нохчмахке.	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
19.	Айдамиров Абузар. «Йеха буьйсанаш» роман. Къастар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
20.	Айдамиров Абузар. «Йеха буьйсанаш» роман. БІе цхьолагІа буьйса	1	0	0		www. urok95/ru.
21.	Айдамиров Абузар. «Йеха буьйсанаш» роман. ДанчІа	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
22-23.	Айдамиров Абузар. «Йеха буьйсанаш» роман. Ромах болу кхетам кІаргбар. Повесть.	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	Дийцар. Очерк. Рецензи					
24	Айдамиров Абузаран кхолларалла Сочинени.	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
25-26-27.	Ахматова Раисин дахар а, кхолларалла а. «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна…», «Даймахке» стихотворенеш	3	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
28-29.	Ахматова Раиса. «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш	2	0	0		www. urok95/ru.
30-31.	Ахматова Раиса. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Цуьнан турпалхочун кхоллам даймехкан, халкъан кхолламах къасталур боцуш бозабелла хилар	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32-33.	Ахматова Раиса. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Поэмин тIехь къинхьегаман, безаман теманаш цхьаьнайогIуш къастор. Лиро-эпически жанрах кхетам балар	2	0	0		https://desharkho.ru/
34-35-36.	Сулейманов Ахьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан лирикехь къонахаллин, оьздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе» стихотворенеш	3	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
37.	Сулейманов Ахьмад. «Батто сагатдо» стихотворени. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар	1	0	0		https://desharkho.ru/
38.	Сулейманов Ахьмад. «Ламанан хьостанаш» стихотворени. Поэтически маттах кхетамбалар	1	0	0		www. urok95/ru.
	XX-чу бIешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература.					
39.	Арсанукаев Шайхин дахар а, кхолларалла а. КIорггера кхетам, оьзда лаамаш болу поэтан лирически турпалхо	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

40-41.	Арсанукаев Шайхи. «Весет», «Нагахь хьан гIо оьшуш» стихотворенеш	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
43.	Арсанукаев Шайхи. «Нийсонна гимн» стихотворени. Цо дуьненах, дахарх йо ойланаш, адаман ирсехьа къийсам латто иза кийча хилар	2	0	0		https://desharkho.ru/
44-45-46.	Арсанукаев Шайхи. «Ненан мотт», «Мохкбегор», «Дицдина илли» стихотворенеш. Поэтан говзаршкахь Даймехкан исбаьхьа суьрташ, Iаламан аьрха хазалла, ненан меттан беркат	3	0	0		www. urok95/ru.
2-г1а ахшо						
1-2-3.	Арсанукаев Шайхи. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Даймехкан тIамехь бIаьхоша турпалаллица даймохк мостагIчух Iалашбар романехь гайтаран башхаллаш	3	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4-5.	Арсанукаев Шайхи. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Романехь тIеман а, тылан а суьрташ. Поэтически маттах кхетам балар	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
6.	**Тестировани**	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
7-8.	Рашидов Шаидан поэтически кхоллаaралла. «Баланах дуьзна дог» стихотворени. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9.	Рашидов Шаид. «Пондар боьлху» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru/
10-11.	Рашидов Шаид. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазйина поэма. Махкахдаьккхинчу халкъо	2	0	0		https://desharkho.ru/

	лайна баланаш, халонаш гайтаран башхаллаш					
12.	Рашидов Шаид. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазйина поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш	1	0	0		www. urok95/ru.
13.	**Сочинени**	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
14-15-16.	Гацаев СаьIидан поэтически кхоллаpалла. Лирически турпалхочо заманех, дахарх йеш йолу ойланаш. «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси» стихотворенеш	3	0	0		ps95.ru/dikdosham/
17-18.	Гацаев СаьIид. «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/
19-20.	Гацаев Саь1ид. «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу-бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш	2	0	0		www. urok95/ru.
21-22.	Ахмадов Мусан прозаически кхоллаpалла. «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
23-24.	Ахмадов Муса. «Зингатийн барз ма бохабелахь» повесть	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
25-25.	Дикаев Мохьмадан дахар а, кхоллаpалла а. «Стеган цIе» стихотворени	2	0	0		https://desharkho.ru/
26.	Дикаев Мохьмад. «Нохчийн хIусам» стихотворени	1	0	0		www. urok95/ru.
27.	Дикаев Мохьмад. «Суна лаьа» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
28-29-30-31.	Дикаев Мохьмадан поэзехь йаьхь, къоман оьздангалла гайтаран башхаллаш. Цуьнан поэтически хатI. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар	4	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32.	***Классал арахьара дешар***	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

33-34-35.	Бексултанов Мусан прозаически кхолларалла. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гІиллакх-оьздангалла ларйарца дозаделла хилар говзаршкахь чІагІдар. «Іаьржа бІаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш	3	0	0		https://desharkho.ru/
36.	Бексултанов Муса. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ колларан башхаллаш. «Корталин Хантоти» дийцар	1	0	0		www. urok95/ru.
37.	Бексултанов Муса. «Корталин Хантоти» дийцар. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
38.	**Проект.**	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
39.	Шайхиев Іалвадин поэтически кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
40-41.	Шайхиев Іалвадин стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш. «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/
42.	Шайхиев Іалвади. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазйина повесть. Къоман г1иллакхаш а, оьзда безам а гайтар	1	0	0		www. urok95/ru.
43.	Шайхиев Іалвади. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазйина повесть. Повестан маьІна а, исбаьхьаллин къастамаш а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
44.	***Классал арахьара дешар***	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
45.	Алиев ГІапуран дахар а, кхолларалла. «Къонахийн зама», «ХІун лозу хьан, Нохчийчоь?» стихотворенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
46.	Алиев ГІапуран «Къонахе», «ДоІа» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
	XXI бІешо доладучу муьран					

	литература (3 с.)					
47.	Ибрагимов Канта. Дахар а, кхолларалла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
48.	Ибрагимов Канта. «Берийн дуьне» роман	1	0	0		www. urok95/ru.
49.	Ибрагимов Канта. «Берийн дуьне» роман. Тема а, проблематика а, исбаьхьаллин башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
	Кхечу къаьмнийн литература (5 с. + 1 с.)					
50.	Гуьржийн йаздархочун Александр Казбегин кхоллараллех хаамаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
51.	Александр Казбеги. «Элиса» повестан коьрта чулацам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
52.	Александр Казбегин. Элисин, Чербижан, Анзоран, Важиян васташ	1	0	0		https://desharkho.ru/
53.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0		www. urok95/ru.
54.	Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
55.	Кулиев Кайсын «ТIуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени. ЖамIдаран урок	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		102				

Хьехаран-методикин латтор
Хьехаран-методикин гIо-Iамат

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Iамат. – Соьлжа-ГIала, 20I9.
Ахмадов М.М., Алиева З.Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 20I8.
Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 20I8.
Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 20I8.
Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, - 20I8.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГӀала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 20I9.

Іилманан литература

Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 20I0. – 3I5 с.
Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, I989. – 223 с.
Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, I98I. – 303 с.
Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен илли. – Майкоп, 2008. – 230 с.
Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 20I0. – 236 с.
Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 20I0. – 250 с.
Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – I2-2I с.
Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, I988. – 66 с.
Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 20I2. – I67 с.
Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.
Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, I999. – 2I8 с.
Индербаев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 2I7 с.
Индербаев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.
Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.
Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 3I2 с.
Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. Книжное изд-во, I973. – I62 с.
Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, I987. – 240 с.
Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 2I5 с.

Методикин литература

Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 20I8.
Арсанукаев А.М. Школехь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 20I8.
Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, I987. – I88 с.
Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 20I8.
Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 20I7.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 20I8.
Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 20I8.
Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 20I8.
Эдилов С.Э. Сочинени йазъян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 20I8. - I59 стр.
Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогеберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.
Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 20I6.
Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен илли. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М.,1981. – 215 с.
Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. _- Нальчик, I993. – I92 с.
Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 20I7.

Дошамаш, справочникаш

Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 20I2.
Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Iилманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 20I0.
Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.
Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – I28 с.
Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 20I0. №I. С. I6I-I67.
Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

www. desharkho.ru – Чеченская электронная школа.
ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.
www. urok95/ru.

Йуххедиллар

Урокашна арахьарчу мероприятийн рекомендаци йина ларам

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешаран» предметан чулацаман хьесап а деш, урокашна арахьарчу гIулакхаллина лерина сахьташ билгалдоху дешаран вовшахтохараллица. Карарчу программо тидаме оьцу дешархойн урокашна арахьара гIуллакхалла. «Ненан меттан (нохчийн) литературин» предметан чулацамца доьзна урокашна арахьара гIуллакхалла кхочушдан лерина йу Нохчийн Республикин йуьхьанцарчу классийн дешархойн амале хьаьжжана а, къоман а, этнокультурин а башхаллашка хьаьжжана. Урокашна арахьарчу гIуллакхалла хьажийна ду дешархойн культурин-кхолларалин гIуллакхалла, церан синъоьздангалла кхио а, оьздангаллин нийса харжам бан похIма кхио.

Класс	Мероприятин формат	Тема	Дешархойн гІуллакхаллин коьртачу кепийн башхалла
5	Конкурс	Туьйранийн уггаре тоьллачу йешархочун конкурс.	Говзаран исбаьхьа йешар. Текстан ладогІар. Туьйранан иллюстраци. ТІедеххкарш кхочушдар. Йийцаре йар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
5	Викторина	Нохчийн халкъан барта кхолларалла.	Викторинехь дакъалацар. ТІедеххкарш кхочушдар. Хаттаршна жоьпаш лахар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. ЖамІаш дийцаре дар.
5	Горга стол	Нохчийн поэтех лаьцна суна хІун хаьа?	Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жоьпаш лахар. Темаца догІу хаттарш кечдар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Барта хаам. Йешарна кечам бар.
5	Проектийн гІуллакхалла (Дайшна-наношна а, берашна а дезаде)	Суна дуккхайеза киншка.	Барта хаам. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Проект тІечІагІйар.
6	Къамел	Зама а, литература а цхьаъ ду.	Хааме ладогІар. Къамелехь дакъалацар. Стихаш йешар. Хаттаршна жоьпаш далар. Темица догІу хаттарш кечдар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
6	Горга стол	Нохчийн мотт гуттар вайца бу.	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жоьпаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Стихаш йешар
6	Проектийн болх	Исторера литератури чу бевлла турпалхой	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тІечІагІйар.
6	Театральни гайтар	Драмин инсценировани (луъ-луъург).	Спектаклехь дакъалацар. Спектале хьажар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Іилманан-талламан болх	Халкъан барта кхолларалли а, нохчийн поэзин а кхоллараллашкахь Даймехкан васт.	Іалашонаш а, декхарш а билгалдахар. Материал гулйар. Материалан систематизаци. Болх йазбар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.

7	Горга стол	Нана – уггаре йуххерниг а, хьомениг а. Доьзалан мехаллаш	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жоьпаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Мини-проект	Литературехь а, дахарехь а нохчийн ламасташ.	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
7	Йешархойн конференци	Нохчийн литературехь беран чоьхьара дуьне гайтар	Къамелехь дакъалацар. Хаттарш кечдар. Йеллачу темина говзарш йешар. Йешарна кечвалар / кечйалар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Кхолларалли пхьалгIа	Стихашкахь суна дукха хIума дийцало.	Барта дийцар. Иллюстраци йар. Йеллачу темина стихаш йахар. Кхолларалли белхашна анализ йар. Кхолларалли белхийн гуларехь публикацеш кечйар
8	Къамел	Нохчийн къоман классически тIаьхьало.	Киншкашка хьажар. Киншкийн тайпанаш довзар. Киншкин башхаллаш йийцаре йар.
8	Горга стол	ХIинцалера нохчийн литература	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Йеллачу темица догIу цхьамоггIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
8	Литературин журналаш «СтелаIад». «Орга»	Нохчийн периодикин зорба (XX бIешаран йуьхь).	Литературин материалаш кечйар. Хаттарш дийцаре дар. Иллюстраци йар. Журналан лоьмар арахецар.
8	Проектийн болх	Нохчийн театран истори.	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Хаттаршна жоьпаш лахар. Проект тIечIагIйар
8	Виртуальни кхарстар	ДIайеллало историн занавес.	Литературин-историн материал гулйар. Презентацига хьажар. Хаттарш хIиттор. Барта йешар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Диспут-къамел	Безамах лаьцна дийца.	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Барта йешар. Проблемийн хаттар хIоттор. Йеллачу темин цхьамоггIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Киншкийн агIонашкахула кхарстар.	ТIеман хенан литература.	Говзарш йешар. Хааме ладогIар. Барта йешар. Чулацамца догIу хаттаршна жоьпаш далар. Къамелехь дакъалацар. ТIедехкарш кхочушдар. Къамелехь дакъалацар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар

9	Литературин-музыкинкомпозици	Йаххьашкахь литература.	Темица йогӀу материалаш йовзар. Докладаш кечйар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
9	Проектийн болх	Нохчийн литературехь керла дош (жанраш, стиль, хьажам, цхьаболчу авторийн кхолларалла)	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Хаттаршна жоьпаш лахар. Проект кхочушйар (альбом)
9	Горга стол	вайзаманан къоначу йаздархойн проза а, поэзи а. Г. Камала «Дуьххьарлера театр»).	Говзарш йешар. Къамелехь дакъалацар. Темица догӀу цхьамоггӀа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.

Календарни планировани

нохчийн мотт 10 класс

Раг1	**Урокан тема**	**сахьт**	**Ц1ера болх**	**Хан**		
				Планаца	**Билггал 10**	**Билггал 10**
	Нохчийн мотт (2 с.)					
1	Мотт а, цуьнан коьрта билгалонаш а, маь1наш а.	1	§1,ш.3	02.09.		
2	Нохчийн мотт а, цуьнан исбаьхьалла а.	1	§2, ш.5	09.09.		
	Лексикологи (8 с.+ 1с.)					
3	**Хаарш талларан болх №1**	**1**	Бакъонаш карл.	23.09.		
4	Нохчийн меттан дешнийн хазна	1	§3,ш.10	30.09.		
5	**Омонимаш.**	1	**§4, ш.13**	07.10.		
6	Синонимаш, антонимаш.	1	§5-6, ш.19	14.10.		
7	Архаизмаш, историзмаш, неологизмаш.	1	§7, ш.21	21.10.		
8	Нохчийн меттан а, т1еэцна а дешнаш.	1	§8, ш.25	26.10.		
9	Литературин меттан лексикин тайпанаш. Литературин мотт а, диалекташ а	1	§9, 10 ш. 25	11.11.		

10	Нохчийн меттан парг1ат а, ч1аг1делла а дешнийн цхьаьнакхетарш.	1	§11, ш.28	18.11.		
11	Нохчийн меттан дошамаш. Дешнийн маь1на.	1	§12-14, ш.32	25.11.		
	Фонетиках хаамаш. (4 с.+1с.)	**1**				
12	Мукъа элпаш а, мукъа аьзнаш а.	1	§14, ш.35	02.12.		
13	Доца шеконан мукъа аьзнаш (а, у, и).	1	§15, ш.38	09.12.		
14	**Талламан болх №2**	**1**	**Бакъ. Карл.**	16.12.		
15	Нийсааларан бакъонаш	1	§16,ш.40	23.12.		
16	Интонацех хаамаш	1	§17, ш.42	13.01.		
	Морфологи и, орфографи а. (4с.)					
17	Нохчийн Орфографех йукъара кхетам.	1	§18, ш.44	20.01.		
18	Доккха элп йаздаран бакъонаш.	1	§19, ш.ш.47	27.01.		
19	Дешнаш сехьадахаран бакъонаш. Дешан латтам.	1	§20-21, ш.53	03.02.		
20	Нохчийн маттахь дошкхолларх а, дешнийн форманех а кхетам.	1	§22, ш.55	10.02.		
	Къамелан дакъош (11 с.+1с.)					
21	Ц1ердешнийн классаш, легарш, церан нийсайаздар.	1	§23, ш.59	17.02.		
22	Чолхечу а, цхьана дешдекъах лаьттачу а ц1ердешнийн нийсайаздар.	1	§24, ш.62	24.02		
23	Билгалдешнийн легарш а, нийсаяздар а.	1	§25, ш.64	03.03.		
24	Терахьдешнийн кхолладалар, легар, нийсаяздар.	1	§26, ш.67	10.03.		
25	Ц1ерметдешнийн легар, нийсаяздар.	1	§27, ш.72	17.03.		
26	Хандешнийн хенийн чакккхенаш нийсайазйар.	1	§28, ш.75	24.03.		
27	Хандешан спряженеш, церан нийсайазйар. Нийса йоцу спряжени	1	§29 – 30, ш.79	07.04.		

28	Куцдешан тайпанаш, цуьнан нийсайаздар.	1	§31, ш.81	14.04.		
29	**Шеран талламан болх**	1	Бакъонаш карл.	21.04.		
30	Дешт1аьхье а, цуьнан нийсайазйар а. Хуттургаш, церан тайпанаш нийсайазйар.	1	§32-33, ш.86	28.04		
31	Дакъалгаш церан тайпанаш нийсайазйар.	1	§34, ш.89	05.05		
32	Айдардешнаш, церан тайпанаш нийсайаздар.	1	§35, ш.ш.92	12.05		
	1амийнарг карладаккхар (2с.)					
33	1амийнарг кардаккхар, т1еч1аг1дар.	1	Тестировани	19.05		
34	Жам1даран урок.	**1**		25.05		

11 класс

Рог1алла	**Урокан чулацам**	**Сахьт.**		**Хан**	
			План-ца	**Билггал 11 А**	**Билггал 11Б**
	Синтаксис, пунктуаци, цхьалхе предложени (10с+1)				
1.	Дийцаран, хаттаран, айдаран, т1едожаран предложенеш.	1	02.09.		
2.	Предложенехь дешнийн уьйр. Подлежащиний, сказуеминий юккъехь тире.	1	09.09.		
3.	Цхьалхечу предложенийн кепаш.	1	23.09.		
4.	Предложенин цхьанатайпанара меженаш, церан нийсаязъяр.	1	30.09.		

5.	Цхьанатайпанара а, цхьанатайпанара боцу а къастамаш.	1	07.10.		
6.	Предложенин шакъаьстина меженаш. Шакъаьстина юххедиллар, цуьнан нийсаяздар.	1	14.10.		
7.	Латтаман дурс, цуьнан нийсаяздар. Юкъадало дешнаш, предложенеш.	1	21.10.		
8.	**«Шийла кхаъ»** **талламан болх язбар. №1**	1	26.10.		
9.	Г1алаташ т1ехь болх бар. Т1едерзар, цуьнан нийсаяздар.	1	11.11.		
10.	Айдардешнаш, церан нийсаяздар. Дешнаш-предложенеш *х1аъ, х1ан-х1а.*	1	18.11.		
11.	«*Оьзда мотт*» изложени язъяр.	1	25.11.		
	Чолхе предложенеш (7ч+1)				
12.	Чолхе-цхьаьнакхетта предложени а, цуьнгахь хуттургаш а, сацаран хьаьркаш а.	1	02.12.		
13.	Чолхе-карарчу предложених кхетам балар. Чолхе-карарчу предложенехь карара хуттургаш а, хуттурган дешнаш а.	1	09.12.		
14.	**«Расха»** **талламан болх язбар. №2**	1	16.12.		
15.	Г1алаташ т1ехь болх бар. Т1етухучу предложенийн грамматически билгалонаш.	1	23.12.		
16.	Т1етуху предложени, цуьнан карчамаш. Т1етухучу предлженийн кепаш, церан схемаш.	1	13.01.		

17.	Шина я масех т1етуху предложенешца чолхе-карара предложенеш.	1	20.01.		
18.	Цхьанакарара т1етуху предложенеш. Хьалха-т1аьхьаллин кепара т1етуху предложенеш.	1	27.01.		
19.	Г1алаташ т1ехь болх бар. Ийна чолхе предложенеш а, къамелан мур а.	1	03.02.		
	Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш (3с)				
20.	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь ц1оьмалг, ц1оьмалгаца т1адам.	1	10.02.		
21.	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь шит1адам.	1	17.02.		
22.	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь тире.	1	24.02		
	Ма-дарра къамел (6с+1)				
23.	Ма-дарра а, лач а къамел довзийтар.	1	03.03.		
24.	Ма-даррачу къамелехь сацаран хьаьркаш.	1	10.03.		
25.	Ма-дарра къамел лач къамеле дерзор.	1	17.03.		
26.	Цитаташ а, цаьргахь сацаран хьаьркаш а.	1	24.03.		
27.	Нохчийн меттан суртх1отторан г1ирсаш, исбаьхьаллин башхаллаш.	1	07.04.		
28	**«Бохам» талламан болх язбар. №3**				
29.	Г1алаташ т1ехь болх бар. Нохчийн меттан суртх1отторан г1ирсаш, исбаьхьаллин башхаллаш.	1	14.04.		
	Пунктуаци (3)				

30.	Йозанехь сацаран хьаьркаш х1итторан бакъонаш. Шит1адам, тире, къовларш, маь1алгаш.	1	21.04.		
31.	Йозанехь сацаран хьаьркаш х1итторан бакъонаш. Т1адам, хаттаран хьаьрк, айдаран хьаьрк, дукхат1адамаш, ц1оьмалг, ц1оьмалгаца т1адам.	1	28.04		
32	1амийнарг т1еч1аг1дар.	1	05.05		
33	Жам1даран урок	1	12.05		